

ЗМІСТ

ПРЕС-СЛУЖБА МОН УКРАЇНИ ІНФОРМУЄ	3
ЗАПРОШУЄМО ДО ДИСКУСІЇ	
Де професорам ведеться найкраще	7
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	
Григорій Хоружий, Людмила Хоружа. Конструктивний підхід у навчанні: з досвіду діяльності центрів компетентностей у європейських університетах	57
ЯКІСТЬ ОСВІТИ	
Андрій Вітченко. Проектування змісту комплексних освітніх програм як умова системного забезпечення якості вищої освіти майбутніх викладачів.....	68
АНАЛІЗУЮТЬ НАУКОВЦІ	
Валерій Поліщук. Авторитарні механізми знецінення професійного та особистісного статусу громадянина.....	91
Світлана Благініна. Змагання парадигм у вищій освіті Німеччини (до 500-річчя Реформації)	102
ІКТ В ЖИТТІ ЛЮДИНИ	
Михайло Гуйтур, Володимир Коноваленко, Андрій Коловський. Як науковим (науково-педагогічним) працівникам перетворити свої знання на пасивний дохід у вигляді роялті	112
РЕЦЕНЗІЇ	
Микола Великий. Біохімія: від витоків до сьогодення.....	124
Contents	127

УДК 37.011.33+130.2

**Світлана
Благініна**

*Заступник декана факультету іноземних мов
Ніжинського національного університету імені
Миколи Гоголя, кандидат педагогічних наук, доцент*

ЗМАГАННЯ ПАРАДИГМ У ВИЩІЙ ОСВІТІ НІМЕЧЧИНИ (ДО 500-РІЧЧЯ РЕФОРМАЦІЇ)

Стаття є відгуком на заклик про відзначення 500-річчя Реформації та вивчення її впливу на освітній і культурний прогрес Європи та України. Основну увагу зосереджено на еволюції світоглядних, релігійних та інших парадигм на теренах Німеччини та дослідженні особливостей тамтешньої системи освіти. Проаналізовано релігійне та філософське підґрунтя її унікальних рис, що відрізняють її від аналогічних систем інших держав Європи. Доведено, що висока якість німецьких дипломів зумовлена протестантською етикою праці та принципом діяльності віри. Звернено увагу на конкуренцію кількох важливих парадигм в освіті сучасної Німеччини і наведено висновки з німецького досвіду для України.

Ключові слова: *система освіти, вища освіта Німеччини, Реформація, протестантизм, етика праці, якість освіти.*

У цій статті ми відстежимо логічні зв'язки між минулим і майбутнім з огляду на той внесок, який 500 років тому у зв'язку із започаткуванням Реформації та іншими подіями зробили у прогрес людства представники німецької нації. Нас цікавлять особливості освітнього і культурного розвитку генетично спорідненого з українцями народу, пращури якого відступили на Захід саме з українських теренів. У турбуленції недавніх світових подій Федератив-

на Республіка Німеччина (далі — Німеччина) швидко збільшує свій вплив і стає, безперечно, головною опорою того Європейського Союзу, частиною якою прагне стати й Україна. Ми вважаємо зовсім не випадковим явищем нещодавній Указ Президента України № 357/2016 “Про відзначення в Україні 500-річчя Реформації”¹, адже цей історично-культурний феномен відіграв суттєву роль у виборі європейцями й усім людством свого шляху в майбутнє від XIV ст. до наших буремних часів та зумовив прискорення прогресу західного фрагмента індоєвропейського культурно-мовного світу.

У попередніх дослідженнях², які не вийшли на рівень публікацій у центральних педагогічних виданнях України, було доведено, що системи освіти і наукових досліджень у Німеччині не належать до пріоритетних об’єктів дослідження тих українців, хто готував і захищав кандидатські й докторські дисертації з педагогічних наук, хоч загальна активність наших співвітчизників у цьому секторі достатньо висока, про що свідчать назви педагогічних книг і статей³, наведених у великих бібліографічних збірниках, а також постійна рубрика “Вища освіта і наука: огляд періодичних видань” у нашому провідному часописі “Вища школа”. Виявилося, що абсолютна більшість усіх захистів стосувалися діяльності систем освіти провідних держав англomовного світу (США, Великої Британії та Канади), а на Німеччину припадав (у середньому) один на рік, охоплюючи переважно структурні та інші особливості її дуже своєрідної системи освіти і підготовки молоді до виходу на ринок праці.

На думку авторів, недостатньо досліджене з погляду психолого-педагогічних і філософських наук питання походження щойно наведених “особливостей” і очевидного факту мінімальної участі Німеччини у розвитку Болонського процесу та її виразний освітньо-виховний консерватизм.

Темою цієї статті є дослідження передумов особливостей життя і діяльності німецького етносу та походження тих принципів і визначальних цілей виховання і навчання молодих генерацій, які обрали для себе не тільки еліта, а й більшість німецького народу. Це, сподіваємося, стане додатковою інформацією для тих керівників, що беруть участь у стратегічних змінах основних аспектів освітньої сфери України.

У викладі отриманих результатів спершу необхідно згадати цікавий консенсус, що сформувався у науковому світі: людство сьогодні увійшло в оче-

¹ Про відзначення в Україні 500-річчя Реформації : Указ Президента України № 357/2016 [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/3572016—20423>.

² Павлюк С.В. Учення, теорії і парадигми та їх змагання у сфері освіти Німеччини / С.В. Павлюк // Наукові записки Ніжинського держ. пед. ун-ту ім. М. Гоголя. — Сер.: Псих.-пед. науки. — 2007. — № 4. — С. 171—175.

³ Болонський процес: Бібліографічний покажчик / упор.: Б.І. Корольов, З.І. Тимошенко, Г.П. Ущапівська. — К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2006. — 144 с.; Інновації як фактор модернізації та підвищення якості вищої освіти: Бібліографічний покажчик / упор.: Н.В. Артикуца, О.М. Клоченок, Т.О. Лішук; за ред. Н.В. Артикуци. — К.: Стило, 2007. — 616 с. та ін.

видну стадію глобальних криз і негараздів, який фахівці з синергетики визначають як “точка біфуркації” — точка започаткування не трьох (характерних для казок) шляхів, а незрівнянно більшої кількості можливих траєкторій майбутнього цивілізаційного розвитку. На нашу думку, керівники Німеччини і більшість населення вирішують проблему пошуку цих шляхів особливо активно та успішно.

Якщо поглянути на сьогодні з позицій історичної еволюції людства, то легко виявити, що сучасні цивілізаційні аналоги найбільш споріднені з подіями віддалених на півтисячоліття часів. Тоді у зв'язку з міждержавною конкуренцією і появою Османської імперії зникла Візантія, а тому території, на яких розташований сучасний Європейський Союз, втратили торговельні контакти зі Сходом, зокрема припинив існування дуже важливий Великий шовковий шлях. Зникла вигідна для усіх учасників і сформована за тисячі років система обмінів товарами та культурними цінностями (є все більше доказів того, що цей феномен діяв не півтори-дві тисячі років, а удвічі довше).

Нагадаємо, що у ті часи Китай був у всіх аспектах безсумнівним лідером світу. Він без особливого напруження у 1420-х роках створив великий морський флот із сотень гігантських вітрильників, що у різному складі здійснив сім великих експедицій аж до Африки і морів Близького Сходу. Однак, як висловився б творець однієї з найоригінальніших концепцій етогенезу Л. Гумільов, у китайців забракло “пасіонарності” для отримання максимальних переваг від своїх досягнень. Власне, тут немає нічого дивного, адже ця риса притаманна тільки народам-кочівникам (номад), а не землеробам, якими б чисельними вони не були. Не розвиватимемо цю тему далі, оскільки існує багато пояснень, чому Піднебесна відмовилася від цілком можливої первинної експансії на тогочасні світові ринки, яку вона в інший спосіб успішно здійснює нині.

Найбільших втрат від припинення економічної співпраці на теренах між Атлантикою і Тихим океаном, безперечно, зазнало Середземномор'я і вся Західна Європа. Цим і пояснюється суттєва активізація всіх аспектів політичного, економічного і соціального життя на цих територіях. Чи не найпомітнішим серед усього новітнього став початок епохи “Великих географічних відкриттів” — так доволі пихато зарозумілі європейці назвали множину відчайдушних експедицій на малих кораблях, найбільші з яких легко розташувалися б упоперек палуб згаданих вище китайських багатощоголових вітрильників ескадр імператора Чжу Ді.

Як відомо, лідерство у “відкриттях” разом із грабунками і створенням гігантських колоній спершу захопили Португалія та Іспанія, що перебували в особливо сприятливих природних умовах, успадкували багато технологічних та інших досягнень Римської імперії, мали досвід не тільки мореплавання, а й діяльності національних університетів та інших закладів.

За тих часів Німеччина не могла бути світовим лідером. Країна розташована далеко від теплих частин земної кулі, і якби не вплив Гольфстріму, її клімат був би подібним до клімату Уралу чи навіть Сибіру. Не дивно, що німці помітно відстали від усіх південних європейських народів у розвитку письменності та поширенні серед громадян уміння читати й писати. Важливість грамоти німецька еліта усвідомлювала переважно в часи своїх контактів з керівниками і легіонами Римської імперії. Ще довго після її розпаду серед німців (германських племен) вміння читати вважалося привілеєм духовенства і найвищої еліти, а заняттям пересічних громадян була важка фізична праця на біднуватих німецьких землях. Для подібного “природного” життєзабезпечення їм тривалий час вистачало генетично успадкованого вміння людини визначати, що більше, а що менше, а також тримати у пам’яті необхідний обсяг різних даних і вражень.

Світоглядно-культурним фундаментом появи і розвитку сучасної системи освіти Німеччини слід вважати процес, який отримав назву “Реформація” — бурхливі події в осередку католицької церкви, що неподільно визначала релігійні погляди німців та інших народів Західної Європи.

Реформація мала кілька спалахів і затухань, а також неоднакову тривалість у різних країнах, охоплюючи загалом період майже у три століття (XIV—XVII), на який припало зникнення Візантії як головного оплоту християнства на Сході, остаточна втрата християнами “святих земель” у Палестині, поразки і перемоги у боротьбі з навалою ісламу (Оттоманською імперією та іншими державами). За тисячоліття з моменту отримання “офіційного” статусу християнське вчення на тих європейських землях, що були весь цей час захищені Візантією від нашествия ісламістів, перетворилося не лише в “систему духовності”, а в цілком матеріальну і впливову ієрархічну структуру, яка піклувалася і про душу мирян, і про власний добробут.

Вирішення другого завдання можливе лише у разі надходження від селян і ремісників продуктів їхньої праці, адже серед професійних духовників все менше і менше ставало тих, хто сам себе забезпечував їжею і надавав пастирські послуги усім і безкоштовно. Тому за століття розвитку католицизму церква стала грандіозною міжнародною установою на чолі з римським папою, яка мала багато рівнів і залучала на них усе більше і більше професійних посередників між мирянами і Богом. За кожен свій порух і жест вони чекали оплати, переконуючи селян і ремісників, що тільки так можна врятувати свою душу та сподіватися на її спасіння після смерті.

Упродовж перших століть другого тисячоліття після народження Христа католицька церковно-адміністративна система винаходила все нові й нові способи отримувати кошти (досить згадати про сумнозвісні “індульгенції”), лише незначна частка яких пішла на проголошену мету — “відвоювання у сарацинів Палестини”. Особливо несправедливим став розподіл багатств у

Німеччині, де формування індустрії книгодрукування у середині XV ст. створило передумови для масового поширення Біблії та інших видань і текстів.

Тому не випадково саме у Німеччині виникла критична маса переконаних у тому, що за багато століть керівництво католицької церкви “відхилилося” від заповідей Мойсея і вчення Христа, що слід “повернутися до витоків” і ототожнювати церкву не з пірамідальною структурою з жадібних і (найчастіше) безчесних осіб, які відокремлюють мирян від Бога, а з добровільним об’єднанням усіх adeptів навколо Ісуса Христа.

Майбутня нова релігійна парадигма виходила з переконання у тому, що благочестя полягає не в слухняності перед професійними представниками авторитарної римської церкви та виконанні всіх їхніх наказів та визначених ними ж обрядів, а у “справжній і глибокій” набожності, єдиним і надійним джерелом якої є “Закон Божий” і “Святе Письмо”. Отже, реформатори, лідером яких виявився німець Мартін Лютер (1483—1546) з його відозвою (латинською мовою) від 25 жовтня 1517 року, запропонували і стали обстоювати антиавторитарну концепцію церкви, яка мала обходитися без професійно-ієрархічного духовенства.

Як і слід було очікувати, такі радикально-реформаторські погляди викликали негативне ставлення римського папи та всього його духовного війська. Ця ворожість додатково посилювалася тим, що за новим ученням принципи Євангеліє ставали абсолютно непорушними нормами індивідуальної та колективної поведінки, яких мали дотримуватися всі без винятку. Протестанти додали до цього категоричну заборону байдкування і вимогу уславлення Бога шляхом продуктивної праці на користь себе, рідних і громади. Кожен “справжній християнин” зобов’язаний був особисто читати Святе Письмо і переконатися в тому, що саме сказав у ньому Бог.

Зрозуміло, що масове розповсюдження у Німеччині подібних поглядів — а до них із власних (доволі корисливих) мотивів долучились вищі представники світської влади, — радикально змінило ставлення абсолютної більшості еліти і пересічних громадян до грамотності. Вміння читати стало розглядатися як ознака справжнього християнина, який піклується про використання того спадку, який залишив Христос та всі інші джерела Слова Божого. Щодо соціальної організації реформатори вважали неприпустимим втручання духовенства у світське життя, вимагали контролю держави над церквою, “усуспільнення” останньої аж до рівня її самокерованості на рівні громади. Подібні погляди часто підтримували ті особи, які досягали повноти влади — у них не було особливого бажання звітувати перед представниками церкви і випрошувати у них “прощення”.

У Німеччині посилення світської ієрархічності та процес злиття князівств супроводжувався, як пропонував Мартін Лютер і його прихильники, розвитком освіти на основі її державної організації та включення у навчальні плани шкіл того, що можна назвати “елементами релігійних учень”. Хоч ко-

лискою нових освітніх поглядів виявилася “найбільш протестантська” Саксонія, пізніше лідером на німецьких землях стала Пруссія, з якою найчастіше і пов’язують створення класичної німецької гімназії та дуже успішної системи освіти.

Пруссії пощастило перебувати під управлінням порівняно освічених монархів, які вважали доцільнішим керування ними ж навчання всіх дітей і молоді, а не утримання їх у мороці незнання чи на рівні читання по складах. Вони, звісно, не заперечували загальних поглядів, які пропонувала реформована і підпорядкована їм церква: доля людини визначена в час її земного буття наперед Вищою Силою. Хоч кожна особа є “природно і безповоротно грішвна”, але своєю індивідуальною активністю вона може наблизитися до спасіння (чи й досягти його), якщо буде діяти раціонально і згідно з десятьма заповідями.

На думку автора, саме ці морально-етичні та світоглядно-духовні основи і були закладені в систему народної освіти Німеччини в часи Реформації, зміцнювалися пізніше і в своїх головних аспектах продовжують зумовлювати головні особливості системи освіти сучасної Німеччини. Німці й досі згодні з можливістю диференціації учнів у віці 10 років, бо це не суперечить вченню реформаторів про вищі визначальні чинники шляху людини в її бутті.

Не такою простою та однозначною виявилася позиція реформаторів щодо джерел пізнання і самого процесу пізнання. З одного боку, Біблія проголошувалася єдиним джерелом одкровення, з яким жодний інший засіб чи ще щось додаткове зрівнятися не може. Тому немає таких шляхів людського пізнання, ознайомлення зі світом і діяльністю у ньому, на яких людина цілковито обходилася б без Біблії.

З іншого боку, реформована релігія виразно акцентувала принцип *інтелектуальної й моральної автономії особистості*. Від кожного християнина вона чекала “пробудження розуму в людині”, тому що віра, як запозичені від когось уявлення чи пророцтва, не містить ніякої запоруки істинності. Реформація проголошувала “*діяльнісну віру*”, формування якої відбувається шляхом свідомого і тривалого ознайомлення з Біблією за допомогою міркування, глибокої рефлексії, зусиль власного інтелекту.

Винахідники подібних тверджень вважали, що в цьому випадку всі можуть досягнути правильного розуміння вчення Христа, забуваючи, що різноманітність людських особистостей неминуче призведе до різних результатів від читання одного і того ж тексту навіть тоді, коли йдеться про рідну мову (переклади Біблії та інших святих текстів на десятки європейських мов швидко забезпечили перехід навчального процесу з латини на головні державні мови). Та ця помилка, хоч і не раз відгукувалася в різноманітних конфліктах, виявилася менш важливою порівняно з “дозволом на раціоналізм”, вимогою “самостійного мислення”. Реформаторам таки вдалося масово поширити думку про те, що сприймання Біблії має відбуватися через читання і розуміння,

а для правильного розуміння необхідне міркування, тобто інтенсивна діяльність мозку кожного індивіда.

До Реформації мислення для мирян вважалося зайвим — вони мали бути пасивними і точно виконувати всі обряди. Реформація ж запровадила досить високі вимоги до мислення кожного християнина, проголосивши людський інтелект головним засобом перемоги над гріхом і джерелом отримання правильних суджень.

Цей “реформаторський нюанс” припав до смаку і більшості керівників тогочасних німецьких держав, адже він виправдовував їх вимогу до своїх підлеглих вивчати природні та штучні матеріали і використовувати їх в щоденному житті й під час створення засобів нападу й оборони. Воєн тоді було аж надто багато — досить пригадати засновану на релігійних суперечках 30-річну війну 1618—1648 років, що торкнулася практично всієї Європи й проходила саме у Німеччині, на багатьох землях якої вижило менше третини населення. Тому не дивно, що дуже високо цінувалося ремісництво та увесь інженерно-технологічний прогрес. Саме він став у Німеччині основою позитивних сподівань, що зумовило спершу створення спеціалізованих воєнних вищих закладів, а пізніше (1810 року) — винайдення кращої й цілком успішної навіть зараз моделі “берлінського дослідницького університету”, працівники якого одночасно відкривали закони природи та успішно готували нових науковців.

З моменту посилення Реформації і впровадження її ідей в освітню систему протестантська частина Європи стала поступово випереджати класично-католицьку в усіх економічно і соціально важливих аспектах, закріпивши свій успіх повною модернізацією вищої школи і створенням безприкладно досконалих університетів та інших вишів.

Наведені авторами релігійні теорії та сформовані на їх основі етично-моральні та світоглядні цінності й досі є тим фундаментом, на основі якого живуть і діють німці. Були в їх історії певні негативні збурення: 1) прихід Гітлера з його власними уявленнями про “справжніх німців” і “хороших професорів”; 2) спроба побудови на території Німецької Демократичної Республіки під контролем СРСР “держави пролетарів” з, очевидно, заниженими освітніми вимогами і неадекватним до світових процесів світобаченням. Однак вони, на щастя, закінчилися з розпадом соціалістичного табору і самого Радянського Союзу. Із початком нового тисячоліття німці досить успішно розвивають свою вищу освіту в більшості її провідних характеристик шляхом запровадження інновацій на основі результатів обмежених експериментів чи запозичення зарубіжного досвіду, використовуючи міцний всенародний консенсус щодо необхідності “власного розуму” і значних індивідуальних зусиль з його застосування у будь-якому віці.

З усього попереднього випливає висновок: німецький народ і його керівники створювали та удосконалювали свою систему виховання і навчання уні-

кально і для досягнення власних цілей з повагою до головних засад протестантського світогляду і постійного вдосконалення задля задоволення кадрових і професійних вимог економіки та виробництва певного періоду і проміжку найближчих років. У результаті виникла складна за своєю структурою і дуже різноманітна система навчальних закладів, що практично однаково успішно готувала висококомпетентних фахівців для потреб індустріального суспільства у дуже широкому охопленні — від слюсарів-сантехніків і майстрів-годинників аж до ефективних конструкторів і науковців-дослідників світового рівня.

Однак ідеал є недосяжним, а вдалі освітні системи і засоби стають усе менш придатними разом зі змінами зовнішніх упливів на державу, економіку і культуру. У сучасній Німеччині ці потужні зовнішні впливи доволі численні та різноманітні. Якщо керуватися тим, що пишуть про неї наші та інші ЗМІ, то здається, що перше місце посідає неконтрольована імміграція і виклики, які вона несе.

Корисно нагадати, що грандіозні втрати на фронтах Другої світової війни чоловічого населення зумовили гострий брак робочих рук мало не з самого початку економічного піднесення західних німецьких земель, де поряdkували США, Велика Британія і Франція. Для поповнення робочої сили було вирішено залучити молодих турків, яких пізніше не вдалося повернути додому, оскільки їх присутність стала доволі бажаною на тривалий період. Теоретичним підґрунтям для такої ситуації стала ідеологія “мультикультурного суспільства”, яку багато хто вважає хибною, адже разом зі зростанням кількості іншомовних осіб посилюється їх компактування. Якщо діти іммігрантів мали в оточенні тільки німецьких ровесників, то вони були змушені швидко вчити місцеву мову й більш-менш успішно долати шкільні проблеми. Якщо ж формувалися компактні групи з багатьох родин, то молода генерація чула німецьку мову тільки у школі та у ЗМІ, продовжуючи жити, думати і діяти за культурними нормативами своїх батьків. Зауважимо, що в сучасній Німеччині вже цілком позбавилися від мрій про тихе життя в “мультикультурному суспільстві” й формують все досконалішу систему правничих, культурних та освітніх впливів на прибульців з метою досягнення, як мінімум, не надто конфліктного співжиття і формування такої економіки, яку б достатньо успішно використовували і німецькі, і “зарубіжні” користувачі. За словами урядовців, відповідальних за освітню сферу, в сучасній Німеччині працюють не тільки мільйони іммігрантів з невисоким рівнем освіти, а й фахівці найвищого рівня. У системі вищої освіти Німеччини у 2015 році науковців зі ступенем PhD і вище налічувалося понад 43 000 осіб, серед них виявилось аж 3100 професорів.

Та, на наше переконання, іммігрантська хвиля у своєму світоглядно-парадигмальному деструктивному впливі значно поступається західному потоку, який ми назвемо “соціально-ліберальним”. З його численних проявів виділимо тільки два — пропаганда перенесення в освітню сферу взірців американського способу життя та одностатевих шлюбів.

Перша тенденція помітна насамперед у поширенні академічного ступеня бакалавра, тобто диплома, якого ніколи не існувало в системі вищої освіти Німеччини. Його запровадження обґрунтовують ініціатори і прихильники Болонського процесу, а от на думку практично всіх роботодавців Німеччини, навчальний план для бакалаврів настільки короткий і затеоретизований, що у результаті з ВНЗ виходить “напівфахівець”, яких вони мають з надлишком завдяки імміграційній хвилі. У результаті Німеччина належить до тих учасників Болонського процесу, які найповільніше виконують його структурні вимоги щодо “святої трійці” академічних ступенів: бакалавра — магістра — PhD. Німці з ідеї цього процесу використовують тільки те, що вважають безсумнівно корисним для себе. І не більше. Саме на це слід звернути увагу керівникам нашої освіти, які аж надто запопадливо виконують навіть нецільні для України “болонські вимоги”.

Ще одним виявом перенесення американських освітніх взірців у Німеччину є заклик до перетворення всієї системи освіти у структуру для надання “освітніх послуг” на кшталт мережі перукарень чи “салонів краси”. Нині на теренах Німеччини відбувається активна боротьба з цим небажаним нашестям, а тому результати цих змагань визначити важко. На нашу думку, вони залежатимуть від розвитку подій в усьому Європейському Союзі. Ми ж підтримуємо критичну позицію тих німецьких педагогів, які засади і мету національної освіти вважають дуже гуманістичними і високодуховними, а тому різко виступають проти перетворення відносин між її учасниками до дріб’язкового продажу висловлювань і дій учителів шкіл та всього викладацького персоналу ВНЗ.

Найгірша ситуація із пропагандою толерантного ставлення до одностатевих шлюбів, оскільки цей комплексний тренд, який для себе ми давно визначили як “американський”, може зумовити, на нашу думку, занепад традиційних родин та цінностей. Дуже багато незаперечних доказів наведених та багатьох інших аномалій зібрав американський соціолог М. Регнерус й опублікував у своїй статті⁴. Лишається сподіватися на те, що ще неуражена цим синдромом більшість населення як Німеччини, так і України зробить усе можливе для припинення цієї страшної та дуже реальної небезпеки. Підкреслимо: близької і набагато небезпечнішої і від наслідків глобального потепління, і від вичерпання нафти чи газу.

Список використаних джерел:

1. Вища школа України і Болонський процес : Бібліографічний покажчик / упор.: Б.І. Корольов, З.І. Тимошенко, Г.П. Ущипівська. — К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2006. — 144 с.

⁴ Regnerus M. How different are the adult children of parents who have same-sex relationships? Findings from the New Family Structures Study [El. resource] / M. Regnerus // Social Science Research. — 2012. — № 41752-770. — URL: www.elsevier.com/locate/ssresearch.

2. Інновації як фактор модернізації та підвищення якості вищої освіти: Бібліографічний покажчик / упор.: Н.В. Артикуца, О.М. Клоченок, Т.О. Ліщук ; за ред. Н.В. Артикуци. — К. : СтилоС, 2007. — 616 с.

3. Павлюк С.В. Учення, теорії і парадигми та їх змагання у сфері освіти Німеччини / С.В. Павлюк // Наукові записки Ніжинського держ. пед. ун-ту імені М. Гоголя. — Сер.: Псих.-пед. науки. — 2007. — № 4. — С. 171—175.

4. Про відзначення в Україні 500-річчя Реформації: Указ Президента України № 357/2016 [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/3572016—20423>.

5. Regnerus M. How different are the adult children of parents who have same-sex relationships? Findings from the New Family Structures Study [El. resource] / M. Regnerus // Social Science Research. — 2012. — № 41752-770. — URL: www.elsevier.com/locate/ssresearch.

Надійшла до редакції 23.08.2017

Svitlana Blaginina. *Competition Paradigms in Higher Education in Germany (On the 500-th Anniversary of the Reformation)*

The article is a response to the call to celebrate the 500-th anniversary of the Reformation and to study its impact on the educational and cultural progress of Europe and Ukraine. The main attention is drawn to the evolution of world outlook, religious and other paradigms in Germany and the study of the peculiarities of its education system. The religious and philosophical origins of those unique features that distinguish it from similar systems in other European countries are analyzed. It is proved that the high quality of German diplomas is based on the Protestant ethic of work and the principle of active belief. It points to the competition of several important paradigms in the education of modern Germany and draws conclusions from the German experience for Ukraine.